Mistica viziunii în opera profetică a lui William Blake, între Imaginația divină şi Rațiunea ştiințifică

Mihai A. STROE

No doubt, Blake created one of the most fascinating cosmo-philosophical systems in the history of thought. In the present paper we will focus on a fundamental element in this system: the mystical vision of the conflict/marriage between divine imagination and scientific reason. In this context, special attention will be paid to the ways in which Blake symbolically used metals to describe the deep architecture of reality. Special reference will also be made to iron and its connection to Los (i.e. Time, the Prophet, the Artist, the Sun). Also, we analyse the significance of Urizen's Book of Brass and Book of Iron, etc. As shall be seen, the systematic use of metals and other natural or supernatural materials renders possible the birth of one of the most impressive and fascinating metallomorphic worldviews in the history of literature and philosophy. We thus try to elucidate the reasons for which Blake laid stress with such power on the contrast/union between imagination and reason, as well as on the image of metals, and what their broader significance is in a system which proclaims prophecy as a sort of imaginative journey into the potential future floating somewhere in an adimensional space divine in nature and so paradoxically supported by the infinite axis of the world. Blake's prophetic "processes" are thus equivalent to "unearthing" the infinite foundation of reality, which in its essence is a composite past-present-future "intercontinuum" – with imagination the binding, and reason the unbinding cosmic force.

În poemul *Ierusalim* Blake asociază celor patru Zoa cîteva elemente cosmologice fundamentale: şi anume, Los, adică Imaginația divină, este asociat cu Soarele şi Fierul; Luvah, adică Iubirea-Emoția, este asociat cu Luna şi Argintul; Urizen, adică Rațiunea ştiințifică, este asociat cu Stelele şi Aurul; iar Tharmas, adică Simțirea, este asociat cu Pământul şi Arama.

Începem analiza noastră cu Los, Imaginația divină: fierul asociat acestui personaj mitic-religios se referă la puterea virilă a inimii fizice: ciocanul de fier al lui Los semnifică astfel bătăile inimii, cele prin care transcendența pulsează viață în planul fizic de manifestare. Los-Imaginația mai semnifică pentru Blake însă şi Timpul

BDD-A30 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:05 UTC)

însuşi: în *Cei patru Zoa* îl întîlnim astfel pe Los făurind verigile de fier şi aramă[1], care semnifică momentele temporale ale lumii căzute din Eden. În lumea edenică, se subînţelege, curgerea temporală este din aur şi argint.

Pe de altă parte, Urizen-Raţiunea ştiinţifică îşi descrie fosta sa lume edenică punînd accent în mod remarcabil pe metalul argint. Astfel, lumea edenică a Raţiunii ştiinţifice avea munţi de argint în care locuiau fiii înţelepciunii, iar la cădere argintul munţilor se transformă în piatră. Mai mult, Blake ne spune că în fîntînile de argint ale lui Urizen adăstau lebede, acestea fiind un bine-cunoscut simbol pentru iluminarea alchimică în interpretarea lui Evelyn Underhill. În starea edenică, Urizen-Raţiunea are harfişti şi grădini de încîntare şi înţelepciune, toate din argint; dar şi corturi de fildeş (material asupra căruia vom reveni) şi flori frumos mirositoare; patul lui Urizen este tot din argint; păşunile sale – din argint; sceptrul său de argint, coroana – de aur[2].

Astfel, în viziunea mistică transcendentă a lui Blake, aurul şi argintul au legătură cu lumea edenică necăzută din Spirit. Arama şi fierul au legătură cu sfera fizică, fiind în ipostaza fizică stări decăzute ale aurului şi, respectiv, argintului. Este crucial însă de remarcat că există şi ipostaze transcendente ale fierului şi aramei. Astfel, faptul că aceste patru metale fundamentale sînt folosite toate împreună de către toţi Zoa este încă un indiciu că Blake a creat un model cosmologic multisistemic compozit, fiind sugerat faptul că lumea fizică şi lumea spirituală sînt interconectate la toate nivelurile, transmutarea fierului şi aramei în aur semnificînd transmutarea sferei fizice temporale în sfera eternă, Raţiunea ştiinţifică convergînd, prin sublimare spirituală, cu Imaginaţia divină, ambele rămînînd însă distincte ca moduri ale intelecţiei spirituale.

Zoa blakeeni au fiecare Cărţi din cele patru metale fundamentale. În acest sens, Cartea de Aramă a lui Urizen pare a fi cea mai proeminentă, cum sugerează cercetătorul S. Foster Damon: această Carte de Aramă conţine legile pentru organizarea societăţii omeneşti, fiind copiată de regii şi preoţii de pe Pămînt[3]. Este semnificativ de observat că atunci cînd Urizen deschide această carte, Eternii sînt înfuriaţi[4], pesemne pentru că deschiderea acestei cărţi de aramă semnifică faptul că legile sociale profane înlocuiesc (sau se îndepărtează, prin conţinutul lor, tot mai mult de) legea sacră dumnezeiască, şi anume legea iubirii şi a libertăţii spirituale. Tot din acest important metal exemplar al lui Tharmas-Puterea Părinte, arama, este făurit cuadrantul lui Urizen-Raţiunea, cu care acesta explorează Abisul[5]. Din aramă sînt făcute şi porţile din orice inimă omenească, aşa cum sugerează Blake în *Milton*[6]. Similar, zidurile fiecărei zile şi nopţi sînt din aramă[7]. În plus, Urizen-

[1] Cf. William Blake, *Cărţile profetice, Cei patru Zoa*, IV, 201, p. 246.
[2] Cf. William Blake, *Cărţile profetice, Cei patru Zoa* V, 189-220, p. 269.
[3] Cf. *Europe*, 11, 4, apud S. Foster Damon, *A Blake Dictionary*, 1973, p. 58.
[4] Cf. *Cartea lui Urizen*, 4, 44, apud S. Foster Damon, *op. cit.*, p. 58.
[5] Cf. *Cartea lui Urizen*, 20, 38, apud S. Foster Damon, *op. cit.*, p. 58.
[6] *Milton*, 20, 34, apud S. Foster Damon, *op. cit.*, p. 58.
[7] *Milton*, 28, 52, apud S. Foster Damon, *op. cit.*, p. 58.

BDD-A30 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:05 UTC)

Raţiunea este legat de Los-Imaginaţia cu verigi de fier şi aramă – numite „Verigile ursitei" („Links of fate")[8], adică lanţurile temporalităţii şi cauzalităţii fizice. La fel, Golgonooza lui Blake, adică cetatea cosmică integrală, este construită de Los din aramă şi fier fără încetare[9].

De altfel, toate instrumentele lui Los-Imaginaţia sînt de fier, el avînd şi o ghioagă de fier – „iron mace", arcul lui Urthona fiind şi el tot din fier.

Fierul este astfel un metal extrem de proeminent în viziunea cosmo-mistică a lui Blake. Este vorba însă de un metal dual, şi dual este şi ciocanul lui Los din fier: atît fierul, cît şi ciocanul pot fi folosite pentru construcţie (printr-un vector anagenetic), dar şi pentru distrugere-război (printr-un vector catagenetic, sugerat de armele de fier, gîrbaciul de fier, etc.), la fel cum în mitologia germanică ciocanul lui Thor, numit Miölnir putea construi sau distruge, avînd numeroare funcţii ritualice.

Pe de altă parte, Cartea de Fier a lui Urizen-Raţiunea[10] semnifică istoriile ce se desfăşoară sub semnul unui vector catagenetic, descensiv: războiul-distrugerea (în general, Vîrsta de Fier din sistemele mitologice tradiţionale asociată cu nivelul maxim de distrugere şi cu nivelul de decădere spirituală maximă[11]). Tot din fier este făcut Plugul Neamurilor[12] sau „plugul vremurilor", despre care Blake vorbeşte în *Vala* („Plow of the Nations"; sau – „plow of ages"), menţionînd că este ţinut de mîna puternică a lui Urizen-Raţiunea[13]. În poemul *Ierusalim* acest Plug de fier este ţinut la un moment dat şi de Albion şi Spectrul lui Albion, semnificînd instrumentul pentru însămînţarea celestă-cosmică – amintind din nou de ciocanul lui Thor cu care era afînat pămîntul. Pentru Blake, însămînţarea celestă însă era legată pesemne, la nivel spiritual, şi de agricultura celestă, i.e. alchimia. Din fier sînt şi fusele pe care le folosesc Fiii lui Urizen (adică aştrii) cînd înalţă universul[14]. Totuşi, chiar şi fusele sînt duale, de vreme ce în poemul *Ierusalim* Blake pomeneşte de „Fusul de fier al distrugerii" („the iron Spindle of destruction"), pe care Vala, adică Natura, îl trage din cer pe pămînt[15], semnificînd probabil ţeserea evenimentelor legate de război. Tot un vector catagenetic-distructiv este şi cel asociat Lanţului de fier al Geloziei despre care vorbeşte Blake în Cărţile Profetice, şi care creşte din sînul lui Los cînd acesta este gelos pe Orc-Revoluţia, fiul său, pe care i l-a născut Enitharmon (aceasta din urmă semnificînd Spaţiul).

---

[8] Cf. William Blake, *Cărţile profetice, Cei patru Zoa*, IV, 199-207, p. 247.

[9] *Jerusalem*, 10, 63, apud S. Foster Damon, *op. cit.*, p. 58.

[10] Cf. *Cartea Ahaniei*, 3, 64, apud S. Foster Damon, *op. cit.*, p. 198.

[11] De exemplu, Hesiod în *Munci şi zile* consideră „vîrsta de fier" (prezentul vieţii decăzute fizic şi moral) drept cea mai rea perioadă a omenirii, munca fiind o pedeapsă trimisă de zei (apud Victor Kernbach, *Dicţionar de mitologie generală*, 1989, p. 187). Similar, *Kaliyuga* („vîrsta de fier" în miturile hinduse) este guvernată de răutate şi opresiune (ceea ce în dialectica universală a lui Blake duce cu necesitate la naşterea revoluţiei, alias Orc).

[12] Cf. *Cei patru Zoa*, II, 70, apud S. Foster Damon, *op. cit.*, p. 198.

[13] Cf. William Blake, *Cărţile profetice, Cei patru Zoa*, II, 119, p. 186.

[14] Cf. ibid., II, 148, p. 189.

[15] *Jerusalem*, 66, 10, apud S. Foster Damon, *op. cit.*, p. 198.

BDD-A30 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:05 UTC)

Fierul este aşadar un metal ambivalent, controversat, la fel ca şi protagonistul care se foloseşte de fier în toate lucrările sale, Los ca Soare, Timp, Artifex alchimic şi Imaginaţie divină.

Fundamental însă este faptul că fierul este un metal universal, de vreme ce Los îl foloseşte la zidirea Golgonoozei, adică la crearea oraşului cosmic integral, împreună cu arama, care este metalul exemplar al lui Tharmas, cum am arătat.

Din acest motiv, cum sugeram, este posibil ca Blake să se fi gîndit şi la existenţa unui fier transcendent, care ar constitui unul dintre blocurile de construcţie de nesfărîmat ale realităţii.

În acest sens, Blake vorbeşte despre stîlpii de fier, aramă, argint şi aur pe care Los îi construieşte în jurul lui Enitharmon-Spaţiul cînd începe zidirea Golgonoozei, cetatea cosmică-spirituală.[16] În viziunea mistico-religioasă imaginativă a lui Blake, lumea se sprijină astfel pe patru Stîlpi cosmici infiniţi, care conţin cele patru metale fundamentale, fierul, arama, argintul şi aurul: aceste metale sînt însă aspectele celor patru Zoa, ceea ce înseamnă că cei patru Stîlpi şi cei patru Zoa sînt Axa lumii, *axis mundi*, ce ţine realitatea în „ţîţîni", în ordine, deci previn alunecarea cosmosului în haos, haosul fiind echivalent cu lacul Udan Adan, vidul cosmic, zeroul substanţial, „Lacul de Spaţii" lipsit de substanţă, pe care Los de altfel chiar zideşte cetatea cosmică a Golgonoozei. Prin faptul că Stîlpii cosmici sînt infiniţi şi se „sprijină" pe lacul Udan Adan care este vid, zero substanţial, Blake pare a sugera că întreaga realitate creată *ex nihilo*, din nimic, nu ar putea exista decît prin existenţa axei cuaternare infinite ce contracarează acţiunea devoratoare a vidului/zeroului cosmic (Udan Adan). Altfel spus, ecuaţia genetică blakeană pune faţă în faţă două principii universale ce se exclud reciproc: 1. *infinitul* ca principiu al libertăţii absolute; şi 2. *zero* ca principiu al limitei absolute. Aşadar, aceste două principii sînt echivalente cu cele postulate anterior de Philolaos: principiul nelimitatului (*apeiron*) şi principiul limitei (*peras*).

În religiile asiatice – între care şamanismul ocupă un loc esenţial – se ştie că Universul avea trei etaje sau niveluri suprapuse: Cerul, Pămîntul, Infernul, unite între ele printr-un ax central. Acest ansamblu cosmic era sprijinit de un animal – o broască ţestoasă sau un peşte – care împiedica scufundarea lumii înapoi în ocean[17].

Ideea că lumea / pămîntul sau bolta cerească se sprijină pe stîlpi cosmici evident nu este nouă. Astfel:

1. hinduşii, de exemplu, credeau că acoperişul lumii (bolta cerească) este sprijinit pe o mie de stîlpi de neclintit;
2. chinezii îşi închipuiau că vasta cupolă a cerului este rezemată pe „Coloana Cerească", adică un stîlp de aramă (metalul exemplar al lui Tharmas), sau pe patru stîlpi cardinali, unul dintre aceşti stîlpi fiind izbit la un moment dat cu capul de zeul Gong Gong, fiind astfel frînt, ceea ce a dus la înclinarea cerului spre nord-vest;

[16] Cf. William Blake, *Cărţile profetice, Cei patru Zoa*, V, 73-78.
[17] Mircea Eliade, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, 1999, pp. 479-480.

BDD-A30 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:05 UTC)

3. în Biblie se spune că *tăria* cerurilor se sprijină pe pilaştrii munţilor (vezi Iov, 26, 11: „Stîlpii cerului se clatină")[18].

4. unele popoare altaice îşi imaginează cerul ca fiind un Cort. Cortul altaicilor, care reprezintă cerul, avea în mijlocul său Steaua Polară despre care se credea că susţine cortul, de aceea ea se chema „Stîlpul de Aur" (la mongoli şi la buriaţi), „Stîlpul de Fier" (la tătarii siberieni), „Stîlpul Soarelui" (la teleuţi)[19], etc.

Blake menţionează într-adevăr o dată „cortinele universale"[20], şi foloseşte termenul „cortul cel Universal" – „Universal tent" – de trei ori în scrierile sale[21], unde identifică acest cort cu Universul mental ce se află în sînul oricărui om. Corelaţia dintre universul mental şi cel fizic fiind integrală, deducem lesne că acest „cort universal" semnifică Universul cosmic.

Fierul transcendent din sistemul lui Blake, aşadar, nu este inferior în sine, ci, dimpotrivă, poate semnifica una dintre forţele compozite imbatabile ale materiei-energiei transcendente din care este construită lumea Eternilor, de la care derivă, în sens platonic, lumea materială-fizică. Acest interesant concept blakean profund de metal transcendent – asupra căruia Prof. Ioan Aurel Preda mi-a atras atenţia – sugerează la nivel microfizic conceptul cuantic de interacţie tare, adică forţa nucleară tare a gluonilor, liantul energetic neobişnuit de puternic, forţa misterioasă ce leagă irezistibil particulele subatomice între ele. Conceptul de metal transcendent, însă, este posibil să îi fi fost inspirat lui Blake din viziunea lui Swedenborg, misticul suedez, privind opoziţia dintre soarele spiritual şi soarele material.

Similar, este posibil ca din motive speciale Blake să fi atribuit fierul lui Los-Urthona-Fiul. Acest metal pare să aibă o funcţie crucială, şi anume s-ar putea ca el să reprezinte în Biblie substanţa din care este făcută bolta cerească: cuvîntul ambiguu *raqiah* din Biblie, care desemnează cerul / bolta cerească, a fost tradus prin „întindere solidă" sau „cerul de fier"[22].

În versiunea românească autorizată a Bibliei termenul acesta a fost tradus prin „întindere" sau „tărie", iar în versiunea autorizată din limba engleză prin „firmament" = sfera solidă în care sînt fixate stelele. Termenul englezesc provine din latinescul *firmamentum* = întărire, sprijin; şi *firmus* = tare, puternic, solid; ferm, statornic. Aceasta este *tăria* pusă de Dumnezeu „prin mijlocul apelor" / „între ape", care „să despartă apele de ape" (cf. *Geneză*, 1,6).

Ideea de boltă cerească în calitate de „cer de fier" nu este însă întîlnită numai în Biblie. Astfel:

---

[18] Apud Victor Kernbach, *op. cit.*, p. 106.

[19] Cf. Mircea Eliade, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, p. 480; vezi şi Mircea Eliade, *Şamanismul*, 1997, pp. 243-249. Această cosmologie îşi găseşte corelaţia în universul microcosmic: axa lumii a devenit stîlpii ce susţin locuinţa omului, sau ţăruşi izolaţi simbolici, numiţi „Stîlpi ai Lumii".

[20] Cf. William Blake, *Cărţile profetice, Cei patru Zoa* II, 153, p. 189.

[21] În William Blake, *Cărţile profetice, Cei patru Zoa* I, 543 (p. 173) şi VIII, 386 (p. 399), şi în *Jerusalem* 38 [*34*], 50, *Blake Complete Writings*, p. 665.

[22] Victor Kernbach, *op. cit.*, p. 106.

BDD-A30 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:05 UTC)

1. în Egipt bolta cerească era văzută ca fiind un „zid de fier al cerului", construit de Ammon-Ra;

2. în Grecia, Homer a folosit în *Odisseia* (XV, 437) expresia *sidereon ouranon*, care se traduce prin „pînă la cerul de fier". În acest sens, cercetătorul Victor Kernbach indică şi o traducere alternativă: „pînă la cerul înstelat"[23]. Totuşi, în greceşte termenul *sideros* înseamnă „fier / fier topit", în vreme ce în latină există un termen fonetic similar, *sidereus* = „stelar" (prin transfer semantic, „ceresc / divin", „strălucitor"), provenind din latinescul *sidus* (pl. *sideris*) = „stea" sau „grup de stele".

Traducerea alternativă indicată de Kernbach se referă probabil la o contaminare interculturală subtilă între termenul grecesc *sideros* = „fier / fier topit" şi cel latin *sidereus* = „stelar", de vreme ce latinescul *sidus* („stele unite într-o figură", „constelaţie"), la plural, *sideris*, pare să fi fost derivat tocmai din grecescul *sideros* („fier" sau „fier topit"), aşa cum sugerează monumentala lucrare *A Latin Dictionary founded on Andrews' Edition of Freund's Latin Dictionary*.

Mai mult, latinescul *sidus* derivă şi din sanscritul *svid*, „a transpira / a topi". Se pare astfel că gr. *sideros* („fier"), lat. *sudo* („transpiraţie") şi lat. *sidus* („constelaţie") au fost toate derivate din sanscr. *svid* („a transpira" sau „a topi")[24]. Că Blake a fost conştient de această conexiune pare să fie demonstrat de faptul că acesta menţionează „sudoarea de fier"[25] a lui Los în trei locuri, şi anume în *Cartea lui Urizen*, 10, 9 şi 10, 30[26], precum şi în *Vala, sau Cei patru Zoa*, IV, 214[27].

---

[23] Apud Victor Kernbach, *op. cit.*, p. 106.

[24] Charlton T. Lewis & Charles Short, *A Latin Dictionary founded on Andrews' Edition of Freund's Latin Dictionary revised, enlarged, and in great part rewritten by Charlton T. Lewis, Ph.D.*, 1998, p. 1695.

[25] *sodor of iron*; termenul *sodor* folosit de Blake nu este atestat ca atare în engleză, dar se referă evident la engl. „sudor" sau „sweat", i.e. „transpiraţie"; engl. *sudor* derivă direct din lat. *sudor*, *sudoris*, i.e. „transpiraţie".

[26] *The First Book of Urizen*, 10, 6-10: „în juru-i în vîrtejuri / De-ntuneric veşnicul Profet urla, / Bătînd piroanele-i de fier întruna, / Turnînd de fier sudoare; împărţind / Noaptea cea grozavă-n străji." („around him in whirlwinds / Of darkness the eternal Prophet howl'd, / Beating still on his rivets of iron, / Pouring sodor of iron; dividing / The horrible night into watches.") Aşadar, ca în relatarea biblică în care Dumnezeu desparte apele de ape prin *firmament* sau *tărie* (ebr. *raqiah*, i.e. bolta / tăria cerească, tradus prin „întindere solidă" sau „cerul de fier"), şi Blake asociază elementul fier unui proces de separare. *The First Book of Urizen*, 10, 24-30: „Uitare, amuţire, trebuinţă, / Închise-n lanţuri ale minţii, / Precum de gheaţă fiare laolaltă micşorîndu-se, / Răvăşit, rupt de Vecie, / Los fiarele şi le bătu, / Cuptoarele-şi încinse, şi a vărsat / De fier sudoare, sudoare de aramă." („Forgetfulness, dumbness, necessity, / In chains of the mind locked up, / Like fetters of ice shrinking together, / Disorganiz'd, rent from Eternity, / Los beat on his fetters of iron, / And heated his furnaces, & pour'd / Iron sodor and sodor of brass."). (Cf. *Blake Complete Writings*, pp. 227-228).

[27] Aici Blake reia tema din *Cartea lui Urizen* citată mai sus: William Blake, *Cărţile profetice, Cei patru Zoa* IV, 214, p. 246-247: „Uitare, amuţire, trebuinţă, închise-n lanţuri ale minţii, / În fiarele de gheaţă micşorîndu-se, răvăşit, rupt de vecie, / Los fiarele şi le bătu, cuptoarele-şi încinse / Şi a vărsat de fier sudoare, sudoare de aramă." („Forgetfulness, dumbness, necessity, in chains of the mind lock'd up, / In fetters of ice shrinking, disorganiz'd, rent from Eternity, / Los beat on his fetters & heated his furnaces, / And pour'd iron sodor & sodor of brass.")

BDD-A30 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:05 UTC)

Pare evident că, la un nivel semantic, „sudoarea de fier" a lui Los-Imaginația (*sodor of iron*) semnifică „fierul topit", așa cum putea fi el obținut din meteoriții care loveau pământul după ce erau produși – adică „eliminați" ca prin „transpirație", ca forje (*forges*) de către cuptoarele înalte (*furnaces*) ale sorilor (cum este Los-Soarele) sau ale stelelor (cum sînt Fiii lui Urizen-Rațiunea).

Așadar, corespondența *sideros-sudo-sidus*, care trimite la conexiunea dintre *fier*, *transpirație* şi, respectiv, *constelație*, pare să implice faptul că Blake a privit *fierul* ca fiind „transpirația" creativă a sorilor / stelelor, folosită la zidirea universului, a structurilor sale temporale şi spațiale. Acest proces de construire este astfel în mod esențial o trudă (*toil*) gigantică a cuptoarelor (*furnaces*) cosmice, i.e., la un nivel de interpretare, truda sorilor / stelelor, şi, la alt nivel, truda stomacului, în care sînt generate şi rafinate energiile „fiziologice" ale omului şi ale cosmosului în ansamblu, astfel încît echilibrul organic dinamic învinge pretutindeni în realitate.

Sumerul a dat însă vocabula cea mai veche care desemnează fierul: şi anume „AN. BAR". Acest cuvînt conține semnele „cer" şi „foc", fiind tradus prin „metal celest" sau „metal-stea"[28].

Echivalarea fierului cu cerul se pare că se datorează tocmai faptului că acest metal provine literalmente din cer, adică a fost primit de oameni prin ploile de meteoriți. De aceea, de exemplu, atunci cînd Cortez a întrebat căpeteniile aztecilor de unde au făcut rost de cuțite, aceştia au arătat spre cer.

Fierul lui Los pare astfel să facă referire tocmai la „mitologia fierului", adică cea mai bogată şi mai caracteristică dintre „mitologiile metalelor".

Fierul meteoritic mineral era folosit de primitivi ca pietre, i.e. material brut pentru fabricarea de unelte litice[29]. Fierul, aşadar, a venit din cer, lucru de care primitivii par să fi fost conştienți, şi a fost primul metal „civilizatoriu", ajutîndu-i pe oameni să se dezvolte sub toate aspectele. Faptul că proveniența fierului este „cerească" este întărit de descoperirile arheologice: săpăturile nu au scos la iveală nici o urmă de fier terestru în zăcămintele preistorice ale Lumii Noi[30]; în plus, se ştie că egiptenii vreme îndelungată nu au cunoscut decît fierul meteoritic, iar hittiții utilizau „fierul negru din cer", cum se arată într-un text din secolul al 14-lea[31].

Fierul era în consecință în epocile arhaice rar, la fel de prețios ca aurul.

Abia după descoperirea topirii minereurilor, fierul a putut fi procurat în cantități mari, acum fierul meteoritic ceresc intrînd în concurență cu minereurile de fier terestre. Fierul meteoritic şi cel terestru au cîştigat supremația după descoperirea cuptoarelor şi a tehnicii prin care fierul incandescent era întărit. Aşa s-a născut o

[28] Mircea Eliade, *Istoria credințelor şi ideilor religioase*, p. 44.

[29] Id.

[30] R. Forbes, *Metallurgy in Antiquity*, 1950, p. 401, apud Mircea Eliade, *Istoria credințelor şi ideilor religioase*, p. 44.

[31] T. A. Rickard, *Man and Metals. A History of mining in relation to the development of civilization*, New York, 1932, I, p. 149, apud Mircea Eliade, *Istoria credințelor şi ideilor religioase*, pp. 44-45.

BDD-A30 © 2009 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:05 UTC)

dublă sacralitate a fierului: una cerească, una pământească. Blake uneşte în personajul Urthona în mod straniu tocmai ideea de Soare, fier ceresc, fier terestru şi Pământ.

Fierul ceresc vine din zona uraniană, în care se află şi Soarele, iar fierul terestru vine din peşteri şi mine. În caverne, arată Blake[32], sînt închise „Războaiele de Ţesut", care sînt asociate tuturor emanaţiilor celor patru Zoa, şi în special sînt asociate cu Enitharmon-Spaţiul, soţia Timpului (Los): în caverne sînt ţesute „Atmosferele", care formează „cortinele universale", i.e. ansamblul cosmic.

Cavernele sînt „hrubele adînci ale lui Urthona"[33], pe care le explorează Urizen-Raţiunea[34]: aceste hrube reprezintă mai multe lucruri, şi anume: 1. cămările inconştientului la care Soarele transcendent, adică Urthona-Los-Imaginaţia divină, are acces oricînd; 2. matricea planetei Pămînt, i.e. matricea lui Enion, emanaţia lui Tharmas (de aceea şi Tharmas are legătură cu aceste peşteri, ca de altfel toţi Zoa), în care Los, ca fierar-metalurg, făureşte metalele transcendente şi fizice; şi 3. trupul omenesc în calitate de formă materială sau temniţă (cf. *sema* platonician) în care locuieşte sufletul, şi din care acesta priveşte spre lumea fizică sau, dacă „topeşte suprafeţele aparente" prin arta compozită poetico-mistică, spre cea spirituală.

Într-adevăr, în concepţiile religioase tradiţionale peşterile şi minele au fost asimilate matricei Mamei-Pămînt, în întunecimile telurice ale căreia „cresc" lent metalele, astfel că minereurile extrase erau privite ca fiind „embrioni", care ar fi putut ajunge metale perfecte dacă li s-ar fi dat răgazul să crească în lumea subterană.

Extragerea metalului din adîncul pămîntului implica astfel intrarea în zonele subterane, sacre, şi totodată periculoase; era de aceea necesară purificarea prealabilă prin post, meditaţie şi rugăciuni, pentru ca întreprinderea să aibă succes. Cum arată Eliade, în „toate mitologiile minelor şi munţilor, nenumăratele zîne, genii, elfi, fantome şi spirite sînt epifaniile multiple ale *prezenţei sacre* pe care omul o înfruntă pătrunzînd în nivelurile geologice ale Vieţii."

Fierul a devenit astfel mijlocul de „a face mai repede" şi de a face altceva decît ceea ce se afla deja în natură[35].

Această stare de fapte a metalurgiei arhaice a fost preluată de alchimişti. Aceştia pot fi consideraţi, cum sugerează Eliade, ca fiind, ca fierarii primitivi, „stăpîni ai focului": aşa cum fierarii operau prin intermediul focului din cuptoare trecerea de la o stare la alta a materiei, tot astfel alchimiştii transformau substanţa materială în substanţă spirituală şi metalele în aur, prin intermediul virtuţilor Sulfului alchimic, adică ale Soarelui alchimic, focul sau principiul solar, în conlucrare cu Luna alchimică.

[32] William Blake, *Cărţile profetice, Cei patru Zoa*, II, 145-155, p. 189.
[33] Cf. ibid., V, 189, p. 269.
[34] Cf. ibid., V, 238, p. 273.
[35] Mircea Eliade, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, p. 45.

BDD-A30 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:05 UTC)

În Cuptoarele lui Los (adică în focul intern din Soare, în focul-energia timpului şi în focul-energia trupului omenesc şi al Imaginației divine şi umane) sînt prelucrate metalele topite-energiile cosmice. Fierul lui Los-Soarele este astfel, ca în ecuația sugerată de Eliade, „mijlocul de a face mai repede" şi „de a face altceva decît ceea ce se afla deja" în univers.

(Vom deschide aici o paranteză pentru a spune că din astrofizică se ştie de relativ recent că Soarele, ca orice altă stea, este un reactor cuantic de materie cosmică: în interiorul soarelui se elaborează prin fuziune nucleară materia cosmică, produs natural al evoluției stelelor. Astfel, fizicianul german Carl Friedrich von Weizsäcker (n. 1912) a propus în secolul al XX-lea o teorie conform căreia sistemele planetare s-au format prin condensarea unor vîrtejuri de gaz cosmic, proces considerat de el ca rezultat natural al evoluției stelare, ce ne aminteşte de lumea de vortexuri cosmice a lui William Blake, idee preluată de Blake din teoria vortexurilor a lui Descartes, dar articulată într-un sistem cosmologic complex. Pe de altă parte, fizicianul american de origine germană Hans Albrecht Bethe a fost primul care, în 1938, a elaborat detaliile privind modul în care procesele nucleare constituie sursa de energie a Soarelui şi stelelor. Bethe a sugerat că energia Soarelui şi a celorlalte stele rezultă în mare parte din reacțiile de fuziune în timpul cărora este eliberată energie[36]. Independent de Bethe, Weizsäcker a propus aceeaşi teorie (în 1937) privind evoluția stelară[37], iar Robert Atkinson propusese acest tip de reacție cu cîțiva ani înainte. Posibilitatea unei reacții nucleare în lanț fusese postulată în 1932 de către fizicianul Leo Szilard. Reacțiile în lanț din fuziunea nucleară stelară explicau astfel temperatura imensă din miezul stelelor, precum şi marea cantitate de radiație luminoasă emisă în proces[38]).

Atribuirea fierului lui Los nu ar trebui astfel să pară surprinzătoare, deşi poate ne-am fi aşteptat ca Blake să atribuie lui Los aurul.

În sistemul lui Blake, aşa cum observă Foster Damon, aurul în general are legătură cu dimensiunea intelectuală[39], aşadar cu Urizen-Rațiunea. Apocalipsa este simbolic descrisă şi ea ca fiind din aur, şi anume recolta de aur (*golden harvest*), oamenii mîntuiți fiind grînele strînse, sau hrana de aur (*golden food*), sau strugurii copți. În fine, Viața de apoi este descrisă ca fiind sărbătoarea de aur (*golden feast*), care face referire probabil la Cina din Împărăția veşnică a Tatălui, rînduită încă de la începutul lumii, despre care le vorbeşte Iisus Hristos Apostolilor. Mai mult,

[36] Reacția de bază implica patru atomi de hidrogen (fiecare cu masa 1,008) care se unesc spre a forma un atom de heliu (cu masa 4,0039).

[37] Potrivit căreia stelele se încălzesc prin fuziuni termonuclere în lanț (Weizsäcker a discutat reacția proton-proton care duce la formarea unui nucleu de deuteriu (izotop al hidrogenului care are un neutron – în hidrogenul obişnuit nu există nici un neutron) cunoscut şi ca hidrogen greu.

[38] Cf. *The Hutchinson Dictionary of Scientists*, 1997, pp. 22, 50, 505; *The New Encyclopaedia Britannica*, 1992; George Ochoa & Melinda Corey, *Ghidul cronologic al ştiinței*, 2000, pp. 271, 280; cf. şi Amelia Dragotă Chirca, Mihai Ştefan Chirca, *Premiile Nobel*, 2002, pp. 232-234.

[39] S. Foster Damon, *op. cit.*, p. 162.

BDD-A30 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:05 UTC)

Urthona-Imaginația formează armura de aur a științei (*golden armour of science*). Aurul este astfel asociat nu numai cu Urizen, ci şi cu ceilalți protagoniști, şi în special cu Los-Soarele. Aurul este asociat în sistemul lui Blake entităților purtătoare ale luminii, fie fizice, fie intelectuale, fie imaginative. În plus, tot ce este etern este asociat cu aurul; în Eden, de exemplu, există profeții înscrise în aur. Mai mult, în jurul Teascului vinului (adică războiul) se află cărăbuşul de aur (*gold Beetle*), probabil un simbol împrumutat de Blake din mitologia egipteană: scarabeul ca simbol al vieții eterne.

Este remarcabil în acest sens faptul că în *Cîntecele Inocenței*, copia W, există cel puțin o placă al cărei text Blake pesemne l-a alcătuit în aşa fel încît să pară a fi un fragment hieroglific, înscris pe un papirus egiptean (este vorba de placa 19 în care este ilustrat poemul „Holy Thursday"[40]).

Pe de altă parte, Ierusalim (libertatea spirituală, emanația lui Albion) este descrisă ca având Stîlpi de aur şi fildeş (*Pillars of ivory & gold*): fildeşul este materialul din care este făcut patul Ahaniei (emanația lui Urizen) şi pavilioanele lui Urizen, foarte prețuit în textul Bibliei. Pentru Blake, fildeşul are o semnificație aparte deoarece, spre deosebire de metale, acesta a fost substanță vie[41], şi în plus a fost creat de elefanți, adică animalele exemplare ale lui Tharmas-Puterea Părinte. Astfel, cînd Blake spune că ceva este din fildeş, el accentuează în fapt dimensiunea viului şi a forței părinte generatoare imbatabile (Tharmas). În cazul lui Ierusalim, faptul că are pilaştrii de aur şi fildeş sugerează că libertatea spirituală este libertatea vieții, a minții-intelectului, a înțelepciunii, care însă este zidită pe ceva ferm: legea viguroasă, imbatabilă, a vieții (Stîlpii de fildeş), dată de Puterea Părinte, şi legea veşniciei-înțelepciunii, Stîlpii de aur.

În fine, prin conceptul său de cărți făcute din metale, Blake a făcut referire la un fenomen pe care cercetătorii moderni îl evaluează ca fiind foarte rar în istoria omului: extrem de dificila tehnică de scriere pe metale se întîlneşte rar în istorie, iar descoperirea enigmaticelor suluri de aramă (scrise în ebraică) de la Qumran III (în martie 1952)[42], care au fost parțial traduse în engleză de J. T. Milik în 1956[43], a provocat mare senzație în comunitatea ştiințifică tocmai pentru că aceasta este o descoperire istorică ciudată, neobişnuită, rară.

În acest sens, este important să evidențiem că în viziunea lui Blake „cărțile lui Urizen se desfăşoară" (*the books of Urizen unroll*)[44], aşadar sînt tocmai deopotrivă „suluri" (*scrolls*) de metal (fier, aramă, argint şi aur).

[40] *William Blake, The Complete Illuminated Books*, 2000, p. 61.
[41] S. Foster Damon, *op. cit.*, p. 202.
[42] I. D. Amusin, *Manuscrisele de la Marea Moartă*, 1963, pp. 121-123.
[43] J. T. Milik, *The Cooper Documents from Cave III Qumran*, BA, no. 3, 19, 1956. Milik a publicat acest document în întregime în franceză: J. T. Milik, *Le rouleau de cuivre de Qumran (3Q15)*. Traduction et commentaire topographique, RB, no. 3, 66, 1959.
[44] William Blake, *Cărțile profetice, Cei patru Zoa*, IX, 33, p. 420.

BDD-A30 © 2009 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:05 UTC)

Există cel puțin două exemple ale acestei tehnici de scriere pe metal atestate istoric: astfel:

1. egiptenii au folosit foițe subțiri de metal pentru a scrie pe ele, acestea fiind ulterior înfăşurate (erau astfel tot suluri – *scrolls*);

2. membrii cultelor orfice utilizau foițe de aur pentru a scrie pe ele, apoi acestea fiind aşezate în morminte, astfel devenind un fel de paşaport pentru lumea de dincolo[45].

Mai mult, şi nu din întîmplare, Blake a folosit plăci de metal (mai exact, plăci de cupru!) ca ingredient principal pentru faimoasele sale metode de gravare (gravură în relief sau în adîncime – *intaglio*) prin intermediul cărora înregistra simultan reprezentări atît „vizuale", cît şi „verbale", formînd laolaltă o totalitate a viziunii şi realității romantice.

Prin analogie, este posibil ca Blake să îşi fi privit produsele artistice, rezulatate prin convergența Imaginației divine şi a Rațiunii ştiințifice, ca un fel de „paşaport pentru lumea de dincolo", dat fiind că ceea ce s-a străduit întotdeauna să realizeze este topirea „suprafețelor aparente" (*apparent surfaces*), pentru ca astfel să permită infinitului spiritual ascuns să apară în toată amplitudinea sa.

În fapt, cărțile de metal ale lui Urizen se topesc ele înseşi (vezi *The Song of Los / Cîntul lui Los*), ca şi cînd pentru a evidenția că, indiferent unde se află, cuvintele au puterea de a topi „suprafețele aparente" ale finitudinii şi materialității şi de a dezgropa, prin cunoaştere şi lumina revelației, infinitatea ascunsă a realității spirituale.

Cărțile de metale ale lui Blake sînt astfel puternic înrudite cu culturile egipteană şi orfică (în care metalele erau folosite ca mediu pentru logos, pentru scriere), şi în mod straniu (şi poate profetic) anticipează descoperirea senzațională tocmai menționată, făcută în anul 1952, a misterioaselor suluri de aramă ebraice de la Qumran III.

Evident că legătura lui Blake cu cultura ebraică nu este deloc singulară sau întîmplătoare: un exemplu mai puțin observat este chiar faimoasa placă întîi din *The Book of Urizen / Cartea lui Urizen*, care conține o imagine – reprezentînd două table ale legii, cu colțuri rotunjite în arcadă, avînd forma a două uşi plasate în spatele figurii lui Urizen cufundat în meditație – care imită foarte bine structuri similare ce pot fi văzute în părțile central-superioare ale fațadelor de sinagogi, de asemenea simbolizînd Tablele Legii sau ale Unirii[46].

Pentru Blake metalele, care sînt materialele exemplare pentru ceea ce Urizen a numit „cărțile formate din metale" (*books form'd of metals*) ce conțin „secretele înțelepciunii" (*the secrets of wisdom*) (referindu-se la Cartea de aur a lui Urizen) şi

[45] Athanase Negoiță, *Manuscrisele eseniene de la Marea Moartă*, 1993, pp. 35-37 (citează din D. Howlet, *Les esséniens et le christianisme*, Trad. fr. S. M. Guillemin, Paris, 1958, p. 42).

[46] Acestea sînt astfel asociate cu compoziția axială a fațadei sau a interiorului (cf. Lya Benjamin, Irina Cajal-Marin, Hary Kuller, *Mituri, rituri şi obiecte rituale iudaice*, 1994, p. 140).

BDD-A30 © 2009 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:05 UTC)

ale „contemplării întunecate" (*of dark contemplation*)[47] (referindu-se la Cartea de fier a lui Urizen, deoarece întunericul este asociat cu războiul), se referă astfel la elemente ale realității atît sacre, cît şi profane, la forţe şi energii – aflate în ciocnire sau în armonie – ale planurilor de existenţă atît imanent, cît şi transcendent, la vectori dinamici ce constituie textura spaţiului şi timpului, a materiei şi a energiei, a mentalului conştient şi inconştient, a timpului şi eternității, a limbajului uman şi a limbajului angelic, a fenomenului şi numen-ului.

Bibliografie

Amusin, I. D., 1963, *Manuscrisele de la Marea Moartă*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti

Benjamin, Lya, Irina Cajal-Marin, Hary Kuller, 1994, *Mituri, rituri şi obiecte rituale iudaice*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti

The Holy Bible (the version set forth A. D. 1611), Thomas Nelson & Sons, International Council of Religious Education, New York, 1929

Biblia sau Sfânta Scriptură, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti (*Biblia de la Bucureşti*)

Biblia sau Sfânta Scriptură A Vechiului şi Noului Testament, cu trimiteri, United Bible Societies, 1992

Blake, William, 1998, *Cărţile profetice, Cei patru Zoa*, traducere de Mihai A. Stroe, Institutul European, Iaşi

Blake, William, 2000, *The Complete Illuminated Books*, Thames & Hudson in association with The William Blake Trust, London (With an introduction by David Bindman)

Blake Complete Writings with variant readings, Geoffrey Keynes (editor), 1979, Oxford University Press, Oxford, New York: *Visions of the Daughters of Albion*, 1793 (or 1794) (pp. 189-195); *Europe a Prophecy*, 1794 (pp. 237-245); *The First Book of Urizen*, 1794 (pp. 222-237); *The Song of Los*, 1795 (pp. 245-248); *The Book of Ahania*, 1795 (pp. 249-255); *Milton a Poem*, 1804-1808 (printed: 1810-1811) (pp. 480-535); *Jerusalem The Emanation of the Giant Albion*, 1804-1820 (pp. 620-747); *Epigrams, Verses, and Fragments from the Note-Book*, 1808-1811 (pp. 536-559)

Chirca, Amelia Dragotă, Mihai Ştefan Chirca, 2002, *Premiile Nobel, Fizică Chimie Medicină, 1901-2002*, Editura Tehnică, Bucureşti

Damon, S. Foster, 1973, *A Blake Dictionary*, Thames and Hudson Ltd., London

Description de l'Egypte, publiée par les ordres de Napoléon Bonaparte, Taschen, Köln, 2002 [*Description de l'Égypte ou Recueil des observations et des recherches qui ont été faites en Égypte pendant l'expédition de l'Armée Française*, publié par les ordres de sa Majesté l'Empereur Napoléon Le Grand. A Paris, De L'Imprimerie Impériale. M. DCCC. IX., 1809]

Eliade, Mircea, 1999, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, Univers Enciclopedic, Editura Ştiinţifică, Bucureşti [*Histoire des croyances et des idées religieuses*, Payot, Paris, vol. 1, 1976, vol. 2, 1978, vol. 3, 1983]

[47] *Blake Complete Writings*, „The First Book of Urizen", II, 4, 6-7, p. 224.

BDD-A30 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:05 UTC)

Eliade, Mircea, 1997, *Şamanismul şi tehnicile arhaice ale extazului*, Humanitas, Bucureşti [*Le Chamanisme et les techniques archaïques de l'extase*, Editions Payot, Paris, 1951]
Forbes, R., 1950, *Metallurgy in Antiquity*, Leiden
Hesiod, 1978, *Works and Days*, Oxford University Press
Howlet, D., 1958, *Les esséniens et le christianisme*, Fr. transl. S. M. Guillemin, Paris
Jenkins-Jones, Sara, (managing editor), 1997, *The Hutchinson Dictionary of Scientists*, Helicon Publishing Ltd., Oxford
Kernbach, Victor, 1989, *Dicţionar de mitologie generală*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti
Lewis, Charlton T., Charles Short, 1998, *A Latin Dictionary founded on Andrews' Edition of Freund's Latin Dictionary revised, enlarged, and in great part rewritten by Charlton T. Lewis, Ph.D.*, Oxford University Press, Oxford
Milik, J. T., 1956, *The Cooper Documents from Cave III Qumran*, BA, no. 3, 19, pp. 60-64
Milik, J. T., 1959, *Le rouleau de cuivre de Qumrân (3Q15)*. Traduction et commentaire topographique, RB, no. 3, 66, pp. 321-357
Negoiţă, Athanase, 1993, *Manuscrisele eseniene de la Marea Moartă*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti
The New Encyclopaedia Britannica, Chicago University Press, 1992
Ochoa, George, Melinda Corey, 2000, *Ghidul cronologic al ştiinţei*, Editura All Educational, Bucureşti [*The Timeline Book of Science*, The Stonesong Press, 1995]
Rickard, T. A., 1932, *Man and Metals. A History of mining in relation to the development of civilization*, New York

BDD-A30 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:05 UTC)